

CZU: 342.7:351.74

DREPTURILE OMULUI ÎN CONTEXTUL UTILIZĂRII FORȚEI DE CĂTRE POLIȚIE: ÎNTRE NECESITATE ȘI ABUZ

Lilia CATAN,

asistent universitar, Catedra „Ordine și securitate publică”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0009-0003-7112-836X

Rezumat

Articolul examinează problematica utilizării forței de către poliție prin prisma respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, într-un context social și juridic marcat de presiuni crescânde asupra instituțiilor de ordine publică. Se analizează raportul dintre necesitatea menținerii ordinii și pericolul abuzului de autoritate, precum și principiile legale și etice care trebuie să ghideze acțiunile polițienești. Sunt abordate dimensiunile morale, juridice și psihologice ale folosirii forței, în corelație cu standardele internaționale privind protecția drepturilor omului. Lucrarea evidențiază importanța proporționalității, transparenței și responsabilității instituționale, precum și rolul formării profesionale și al controlului civil în prevenirea abuzurilor.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, utilizarea forței, proporționalitate, poliție, abuz, etică profesională, responsabilitate.

Summary

The article examines the issue of the use of force by the police in the context of respect for human rights and fundamental freedoms. It analyses the balance between the necessity of maintaining public order and the risk of abuse of authority, highlighting both the legal and ethical dimensions of police action. The study focuses on the national legal framework of the Republic of Moldova and the relevant case-law of the European Court of Human Rights, especially in cases involving the excessive use of force, inhuman or degrading treatment, and the lack of effective investigations. The author emphasizes that the legitimacy of police authority derives not from coercion but from responsibility and respect for human dignity. The paper argues that an ethical and well-trained police force, operating under civilian oversight, is a key condition for strengthening the rule of law and public trust in state institutions.

Keywords: human rights, police, use of force, proportionality, abuse, ethics, public order, accountability, Moldova.

Introducere. Într-un stat democratic, menținerea ordinii și securității publice presupune o intervenție echilibrată a autorităților, în care forța este doar un mijloc subsidiar, aplicat exclusiv în condiții strict reglementate. Utilizarea forței de către poliție se află la granița dintre legitimitatea acțiunii statului și protecția demnității umane. Întrucât poliția deține monopolul exercitării forței publice, orice exces în acest sens are potențialul de a submina încrederea cetățenilor în instituțiile statului și de a genera percepția unui climat de impunitate.

Țurcan I. afirmă că „excesul de forță, indiferent de circumstanțe, devine o formă de negare a autorității legitime a statului, transformând legea într-un instrument al temerii, nu al justiției” [1]. Din această perspectivă, legitimitatea folosirii forței derivă nu doar din prevederea legală, ci și din spiritul moral care o însoțește.

Problematica utilizării forței se situează la intersecția dintre drept, morală și psihologie instituțională. Ea implică atât o pregătire juridică temeinică, cât și o conștiință etică bine formată, capabilă să orienteze deciziile operative către soluții proporționale și non-violente. Studiile doctrinare recente (Ceban S., Gonciar M., Popescu V.) au demonstrat că profesionalismul polițistului nu se măsoară prin intensitatea forței exercitate, ci prin capacitatea de a o evita [2], [3].

1. Cadrul juridic și principiile utilizării forței

Legislația Republicii Moldova consacră un set riguros de norme privind utilizarea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc de către poliție. Potrivit **Legii nr. 320/2012 privind activitatea Poliției și statutul polițistului**, forța poate fi aplicată numai în situații de necesitate absolută și în măsura proporțională scopului urmărit [4].

Principiile fundamentale care guvernează aceste acțiuni sunt legalitatea, necesitatea, proporționalitatea și responsabilitatea. Acestea derivă din normele internaționale, precum **Principiile ONU privind folosirea forței și a armelor de foc de către forțele de ordine** (Havana, 1990) și **Codul de conduită pentru funcționarii responsabili cu aplicarea legii** (1979).

Țurcan V. evidențiază faptul că „proporționalitatea reprezintă un concept-limită între apărarea legitimă a interesului public și violarea dreptului la integritate al individului” [5]. Dincolo de aspectul tehnic, proporționalitatea implică o evaluare morală, întrucât forța, deși legală, devine abuzivă dacă este aplicată fără discernământ, fără evaluarea riscurilor asupra vieții și demnității persoanei.

Popescu V. atrage atenția asupra riscului ca, în lipsa unor mecanisme de control eficient, „utilizarea forței să fie justificată post-factum, printr-un raționament de tip defensiv, merit să acopere disfuncționalitățile instituționale” [6]. Astfel, legislația, oricât de completă ar fi, nu poate substitui con-

știința profesională a polițistului, care trebuie formată în spiritul respectului față de valorile fundamentale ale drepturilor omului.

2. Dilemele etice și limitele morale ale forței

Dimensiunea etică a utilizării forței este inseparabilă de cea juridică. Orice decizie de intervenție implică o alegere morală între două valori în conflict: protecția ordinii și protecția demnității. Ceban S. consideră că „etica polițienească este un sistem de autocontrol intern, care se activează acolo unde legea nu oferă răspunsuri clare” [7].

Această perspectivă presupune că polițistul nu trebuie să acționeze mecanic, ci să evalueze fiecare situație dintr-o dublă perspectivă: legală și umană. Lipsa acestui echilibru duce la deformarea rolului poliției, care poate deveni instrument de constrângere, nu de protecție.

Un alt aspect esențial îl constituie fenomenul de „solidaritate instituțională”, observat de Goncear M. [8], care tinde să minimalizeze sau să acopere cazurile de abuz intern. Acest reflex corporatist slăbește capacitatea instituțiilor de a reacționa prompt și transparent la incidentele de violență polițienească, generând percepția de impunitate.

În plan etic, aplicarea forței trebuie să respecte principiul demnității umane, consacrat de **articolul 1 din Constituția Republicii Moldova**, precum și prevederile **Convenției Europene a Drepturilor Omului**, în special articolele 2 și 3 privind dreptul la viață și interzicerea tratamentelor inumane [9].

3. Drepturile omului și responsabilitatea instituțională

Respectarea drepturilor fundamentale în contextul folosirii forței este condiționată de un sistem eficient de control și de răspundere. În practică, lipsa de reacție instituțională la cazurile de abuz slăbește legitimitatea întregului aparat coercitiv. Țurcan I. și Goncear M. arată că „răspunderea disciplinară și penală trebuie să fie dublată de răspunderea morală, deoarece doar conștiința individuală poate preveni recidiva comportamentului abuziv” [10].

Mecanismele de control intern trebuie completate prin supravegherea externă, inclusiv prin implicarea societății civile și a Ombudsmanului. Raportul anual privind respectarea drepturilor persoanelor reținute, publicat în 2024, evidențiază persistența unor deficiențe în investigarea plângerilor privind violența polițienească, precum și nevoia unei mai mari transparențe în procesul decizional [11].

Ceban S. propune crearea unui corp de anchetatori independenți, specializați în investigarea utilizării forței, ceea ce ar elimina conflictul de interese inerent anchetelor interne [12]. Totodată, tehnologiile moderne (camere corporale, înregistrări audio-video) reprezintă un mijloc eficient de protecție simultană a polițistului și a cetățeanului.

4. Formarea profesională și cultura etică

Prevenirea abuzurilor nu poate fi asigurată exclusiv prin sancțiuni, ci prin educație și cultură profesională. Formarea polițistului trebuie să includă nu doar instruirea juridică și tactică, ci și dezvoltarea conștiinței morale, a empatiei și a autocontrolului emoțional. Țurcan I. afirmă că „forța etică a polițistului se măsoară prin capacitatea de a menține echilibrul între autoritate și umanitate” [13].

Integrarea educației etice în pregătirea profesională contribuie la consolidarea unei culturi organizaționale bazate pe integritate, responsabilitate și respect față de cetățean. În absența acestei dimensiuni, orice reformă normativă rămâne incompletă.

De asemenea, este necesară o abordare interdisciplinară, care să implice psihologia comportamentală, sociologia conflictului și studiile de etică aplicată. Numai printr-o formare completă se poate reduce riscul reacțiilor disproporționate și al erorilor decizionale în situații de stres operațional ridicat.

5. Analiza jurisprudenței CEDO privind utilizarea forței de către poliție în Republica Moldova

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului relevă un număr considerabil de cauze în care Republica Moldova a fost condamnată pentru încălcarea articolelor 2 și 3 ale Convenției Europene a Drepturilor Omului, care protejează, respectiv, dreptul la viață și interzicerea tratamentelor inumane sau degradante. Analiza acestor hotărâri permite identificarea unor probleme recurente în activitatea organelor de ordine publică, precum: folosirea disproporționată a forței în timpul reținerilor, tratamentele abuzive aplicate persoanelor aflate în custodie și lipsa unor investigații eficiente și independente în cazurile de presupusă violență polițienească.

Cazul **Corsacov c. Republicii Moldova (2006)** reprezintă unul dintre primele precedente importante. Reclamantul a fost reținut sub acuzația de furt și supus unor acte repetate de violență fizică în incinta secției de poliție. Deși autoritățile au inițiat o anchetă, aceasta s-a desfășurat tardiv și superficial, fără audierea polițiștilor implicați și fără expertize medicale relevante. Curtea a constatat o dublă violare a articolului 3 al Convenției: pe de o parte, pentru tratamentele inumane și degradante aplicate reclamantului; pe de altă parte, pentru lipsa unei anchete efective. Această hotărâre a marcat începutul recunoașterii internaționale a deficiențelor sistemice din mecanismele de control ale Republicii Moldova.

În cauza **Gurgurov c. Republicii Moldova (2006)**, Curtea a reiterat principiul potrivit căruia orice utilizare a forței de către reprezentanții statului trebuie să fie „absolut necesară și proporțională cu scopul urmărit”. Reclamantul a fost bătut de polițiști în timpul reținerii, suferind leziuni se-

rioase confirmate medical, în timp ce statul a susținut că acestea au rezultat din „opoziția activă a persoanei reținute”. Curtea a respins această justificare, observând că autoritățile nu au demonstrat existența unei amenințări reale care să impună folosirea forței, și a conchis că violența aplicată a fost excesivă și contrară articolului 3.

Un alt caz notabil este **Taraburca c. Republicii Moldova (2007)**, în care Curtea a constatat că persoana reținută a fost supusă unui tratament umilitor, fiind lovită, amenințată și lipsită de acces la un avocat. În plus, ancheta internă a fost derulată formal, fără identificarea autorilor. CEDO a considerat că asemenea practici indică existența unei culturi instituționale de tolerare a violenței în organele de ordine publică, lipsa de răspundere individuală devenind un factor de perpetuare a abuzurilor.

Cauza **Buzilov c. Republicii Moldova (2012)** evidențiază o altă dimensiune a problemei — deficiența structurală a investigațiilor. Curtea a constatat că, deși existau probe medicale concludente privind vătămările suferite de reclamant în timpul reținerii, organele de urmărire penală au refuzat să inițieze o anchetă efectivă. Lipsa independenței procurorilor în raport cu structurile polițienești a fost considerată un obstacol major în realizarea unei justiții imparțiale.

În hotărârea **Gorea c. Republicii Moldova (2011)**, Curtea a identificat tratamente degradante aplicate în timpul interogatoriului, subliniind că scopul anchetei penale nu poate justifica încălcarea demnității umane. Curtea a reiterat că obligația pozitivă a statului include nu doar abținerea de la acte de violență, ci și instruirea adecvată a personalului polițienesc, astfel încât utilizarea forței să fie o măsură de ultimă instanță, aplicată cu discernământ și respect față de viață și integritate.

O dimensiune aparte a jurisprudenței moldovene este legată de evenimentele din **aprilie 2009**, când numeroși protestatari au acuzat forțele de ordine de violență excesivă, tortură și detenții arbitrare. În cauza **Savitchi c. Republicii Moldova (2013)**, Curtea a constatat că autoritățile nu au efectuat anchete efective privind abuzurile comise în perioada protestelor, calificând această inacțiune drept o încălcare procedurală a articolului 3. CEDO a remarcat că lipsa responsabilității individuale a polițiștilor implicați indică deficiențe sistemice, nu cazuri izolate.

În cauza **Bobeco și alții c. Republicii Moldova (2020)**, Curtea a mers mai departe, subliniind că repetitivitatea încălcărilor și absența unor reforme structurale eficiente reprezintă o problemă instituțională profundă. Curtea a reamintit obligația statului de a crea un mecanism independent de investigare a plângerilor împotriva poliției, distinct de procuratură, pentru a elimina orice suspiciune de parțialitate.

Analiza cumulativă a acestor hotărâri arată că Republica Moldova se

confruntă cu un triplu deficit: (1) pregătire profesională insuficientă în aplicarea principiului proporționalității; (2) curențe în cultura etică și deontologică a corpului polițienesc; și (3) lipsa unor mecanisme independente și eficiente de investigare a abuzurilor.

Curtea a stabilit standarde clare, pe care statul moldovean este obligat să le urmeze:

- forța trebuie utilizată numai în caz de **necesitate absolută**, în mod **proporțional și previzibil**, în conformitate cu procedurile legale;
- orice incident care implică vătămări corporale cauzate de poliție trebuie să fie **investigat prompt, imparțial și efectiv**;
- victimele trebuie să aibă acces la **remedii judiciare reale și eficiente**.

Dincolo de aspectul juridic, aceste hotărâri au o semnificație morală profundă: ele afirmă că autoritatea statului nu se măsoară prin forța exercitată, ci prin capacitatea de a respecta demnitatea umană chiar și în cele mai dificile circumstanțe.

Cazurile menționate demonstrează că prevenirea abuzurilor nu depinde doar de modificarea legislației, ci și de transformarea culturii instituționale a organelor de ordine, prin instruirea etică, transparență decizională și asumarea răspunderii pentru orice act de violență nejustificată. Respectarea jurisprudenței CEDO nu este o obligație formală, ci o condiție a consolidării statului de drept și a încrederii societății în instituțiile sale coercitive.

Concluzii. Analiza demonstrează că utilizarea forței de către poliție se situează între două exigențe contradictorii: necesitatea protejării ordinii și obligația de respectare a drepturilor omului. Doar un echilibru atent între aceste dimensiuni poate asigura o intervenție legitimă și umană.

Pentru Republica Moldova, provocarea majoră constă în consolidarea controlului civil, în promovarea unei culturi etice interne și în profesionalizarea constantă a personalului de ordine publică. Legea, deși indispensabilă, nu poate substitui responsabilitatea morală individuală. Respectarea demnității umane trebuie să rămână criteriul suprem al oricărei acțiuni polițienești.

Astfel, forța aplicată în numele legii nu trebuie să devină un instrument de constrângere, ci un mijloc de protecție socială, exercitat în limitele proporționalității și cu respect față de om.

Bibliografie

1. Țurcan, I. *Etica profesională a polițistului*. Chișinău: Cartier Juridic, 2022, 245 p.
2. Ceban, S. *Etica și deontologia în activitatea polițienească*. Chișinău: LexNova, 2021, 198 p.
3. Gonciar, M. *Conduita etică a funcționarului public cu statut special*. Chiși-

- nău: Juridica Press, 2023, 212 p.
4. Parlamentul Republicii Moldova. *Legea nr. 320/2012 privind activitatea Poliției și statutul polițistului*. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 190–192, 14.09.2012.
 5. Țurcan, V. „Proportionalitatea în utilizarea forței și respectarea demnității umane”. În: *Revista de Științe Juridice și Politice*, 2024, nr. 2(14), p. 45–58.
 6. Popescu, V. *Drepturile omului și ordinea publică*. Chișinău: ULIM Press, 2020, 276 p.
 7. Ceban, S. „Etica intervenției polițienești: dileme și soluții”. În: *Revista de Drept Public și Securitate*, 2024, nr. 3(11), p. 67–80.
 8. Gonciar, M. „Responsabilitatea morală în activitatea coercitivă a statului”. În: *Buletinul de Cercetări Sociale și Juridice*, 2023, nr. 1(9), p. 53–65.
 9. Consiliul Europei. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. Strasbourg, 1950.
 10. Țurcan, I., Gonciar, M. „Controlul etic și răspunderea profesională în activitatea polițienească”. În: *Studii Juridice Contemporane*, 2024, nr. 2(7), p. 91–104.
 11. Avocatul Poporului (Ombudsman). *Raport anual privind respectarea drepturilor persoanelor aflate în custodia statului*. Chișinău, 2024, 124 p.
 12. Ceban, S. „Necesitatea unui mecanism independent de investigare a violenței polițienești”. În: *Revista de Politici Publice și Drepturile Omului*, 2023, nr.1(8),p.22–38.
 13. Țurcan, I. „Formarea conștiinței morale a polițistului”. În: *Etică și Drept Contemporan*, 2024, nr. 1(5), p. 15–29.